

ANTANAS ANDRIJAUSKAS

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

PETRO REPŠIO MITOPOETINIO UNIVERSALIZMO IŠTAKŲ PAIEŠKOS

Search for Mythological and Poetical Universalism
of Petras Repšys

SUMMMARY

This article addresses to oeuvre of Petras Repšys, one of the most universal Lithuanian painters. It analyzes the mythological sources of his creative work; influence made on him by the artisanship traditions of his family, by Kaunas national art school and institute, as well as by the nonconformist artists whom he befriended after the graduation. It focuses on various aspects of the artist's intellectual and technical evolution in the different spheres of artistic creativity. In the article, much attention is paid to his neoclassical panel *Pictures with Castel in the Background* and fresco *The Seasons*. Their relatedness to the metaphysical traditions of Medieval, Renaissance, and Baroque of painting are shown and the main mythological and poetical characteristics of style are discussed.

SANTRAUKA

Straipsnis skirtas vieno universaliausių Lietuvos dailininkų Petro Repšio kūrybai. Jame analizuojamos jo mitopoetinės kūrybos ištakos, šeimos amatininkiško tradicijų, mokslo tautinės Kauno meno mokyklos ir dailės instituto aplinkoje poveikis, suartėjimas po studijų baigimo su įvairių sričių nonkonformistinės pakraipos menininkais. Daugiausia dėmesio skiriama dailininko kūrybos savitumą apsprendusiems aspektams, jo intelektualinės evoliucijos, pasaulėjautos, meninės kalbos, raiškos įvairiose dailės srityse ypatumams. Atskleidžiama Repšio vieta pastarųjų dešimtmečių Lietuvos dailės raidoje, analizuojami neoklasicistinio stiliaus kūriniai: pano „Atvaizdai pilies fone“ ir freskos „Metų laikai“. Išryškkinamas šių kūrinių ryšys su viduramžių, renesanso, baroko, metafizinės tapybos tradicijomis, aptariami pagrindiniai mitopoetinės stilstikos bruožai.

RAKTAŽODŽIAI: Petras Repšys, Lietuvos dailė, mitopoetinė kūryba, tapyba, freska.

KEY WORDS: Petras Repšys, Lithuanian fine arts, mythology art, painting, fresco.

Lietuvos vaizduojamosios dailės istorija turi savo vidinę raidos logiką, skirtingo talento ir energetinės įtampos menininkus, kurių tikrasis mastelis aiškėja, kai nenumaldomame laiko sraute išoriniai dalykai nepastebimai nuslenka į nebūtį, o į pirmą vietą išskyla kiti, anksčiau dėl neįprastumo, konfrontacijos su tradicija ar kitų veiksmų nepakankamai įvertinti individualūs kūrybos bruožai. Jei ieškosime paralelių svarbiausiems pastarųjų penkių dešimtmečių Lietuvos meno raidos procesams, kurie skleidžiasi įvairiose meno srityse, tai savotiškas universalių autentiškos meninės raiškos siekių Sigito Gedos poezijoje ar Broniaus Kutavičiaus muzikoje analogas dailėje yra Petras Repšys.

Atkaklaus fanatiško darbo, nerimasties, skausmingų netekčių lydymas gyvenimas sustiprina šio gaivališkos prigimties dailininko pojūčius. Savo vaizdinga, asociatyvia ir šurkštoka plastine kalba, kurioje prasiveržia žmogaus būties laikinumo tragizmas, Repšys prabyla apie išskirtinę istorinės atminties ir pagarbos dramatiškai Lietuvos kultūros istorijai svarbą. Jo kūryboje daug užslėpto, Čiurlioniui būdingo nedemonstruojamo tragizmo, liūdesio, melancholijos; kūriniams būdingas stiprus kultūrinio angažuotumo jausmas, ieškojimas gelminio ryšio su Tėvynės istorija, liaudies meno tradicijomis, mitais, legendomis. Niekuomet anksčiau grįžimas prie savo tautos kultūros tradicijų ištakų ir mitopoetinio vientisumo ilgesys taip stipriai neveikia nonkonformistinės pakraipos lietuvių menininkų kaip vėlyvojo sovietmečio tarpiniu. Repšio giliai išjaustas mitopoetinis įvairių kūrybinės veiklos sričių nedalomumo suvokimas formuo-

ja savitą tautinės meninės kūrybos programą. Iš čia veržiasi maištinga ir nenuolanki dailininko kūrinių dvasia, paveikslams būdingas alogišku, tragizmo ir melancholijos kupinų vaizdinių pasaulis, kuris žadina suvokėjų sąmonėje pasididžiavimą savo tautos gyvybingų kultūros ir meno tradicijų galia.

Analizuoti kūrybą kolegos, kuri pažįsti ir bendrauji 37 metus, sudėtingas uždavinys, nes sieja įvairūs emociniai ryšiai, kurie tarsi nustumia į antrą planą analitinį žvilgsnį. Tačiau per tiek metų daug svarbių, su dailininko intelektualine biografija, kūrybinėmis programomis, neretai paradoksaliais meninio stiliaus raidos ypatumais susijusių dalykų ilgai nusiūta, o nenumaldomai tekantis laikas patikrina daugelio įžvalgų ir hipotezių pagrįstumą. Užrašus apie Repšio kūrinius, išvystus viešose erdvėse, parodoose, įspūdžius iš susitikimų įvairiuose renginiuose, bendro darbo VDI pradėjau epizodiškai užrašinėti 1977 m., kai susipažinome Vilniaus dailės mokykloje. Po ten skaitytos paskaitos apie Rytų Azijos estetiką ir meną Algimantas Švėgžda kažkodėl padovanojo ne savo, o į didžiulius rėmus įrėmintą Repšio sukurtą ofortą „Jonas Biliūnas. Kūdikystės sapnai“ (1974). Visus šiuos metus jis kabo priešais akis darbo kambaryje primindamas neatliktus darbus. Paskelbti šį seniai pradėtą, nuolatos papildomą ir vis neužbaigiamą tekstą ruošiausi kelis dešimtmečius, tačiau perskaitęs neseniai pasirodžiusią dialogų su dailininku knygą „Piešimas buvo tarsi durys“ (2013) nusprendžiau tik dabar.

Šį *ne-skubėjimą* lėmė daugelis įvairių, o neretai ir dramatiškų, veiksmų, kurių detaliau aptarinėti nenorėčiau. Tačiau

akivaizdu, kad alsuojantis gaivališko talento galia Repšys iš tikrųjų yra išskirtinė mūsų dailės gyvenimo asmenybė. Jo grafikoje, tapyboje, skulptūroje, medalių ir kitose dailės srityse sukurtų kūrinių paliekami pėdsakai Lietuvos dailės gyvenime yra nepanašūs į niekieno kito. Daugelis vyraujančių dailininko kūrybos leitmotyvų išsirutulioja iš vidinių interesų ir išorinių postūmių, kuriuos gauna iš lektūros ir įvairiose kultūros, mokslo ir meno srityse besidarbuojančių bendraminčių, su kuriais bendrauja daug dešimtmečių. „Man, – prisipažįsta Repšys, – šių žmonių pokalbiai buvo įdomūs ir naudingi.“¹ Tarp jų yra daug kūrybingų, nepaprastos vaizduotės kūrėjų, kurie yra mūsų pastarųjų pusšimčio metų meninis elitas.

Vienas svarbiausių dailininko intelektualinės biografijos posūkių susijęs su 1965 m. pabaigoje užsimezgsusia pažintimi su S. Geda, kuris, įvesdamas į kūrybingą aplinką, suteikė Repšio intelektualinei evoliucijai lemtingus postūmius. Bendraudamas su Geda ir jo aplinkos nonkonformistinės pakraipos intelektualais, imlus žinioms dailininkas semiasi idėjų, plečia savo poetinio ir metaforinio pasaulio suvokimo horizontus. „Geda, – sako jis, – fantastiškas poetas. Dėkui Dievui, kad mes tokį turėjome.“² Iš Gedos dailininkas perima potraukį į sinkretišką archajinę mitinę pasaulėjautą, kuri tampa vienu iš būdų, padedančių vaduotis iš sąmonės skilimo ir realios tikrovės prieštaravimų.

Savo kūrybinių siekių įvairiapusiškumu Repšys yra neabejotinai vienas universaliausių Lietuvos dailininkų, kuris, nepasitenkindamas vienos meno rūšies teikiamomis raiškos galimybėmis, neriasi į gretimas meno sritis. Iš čia kyla re-

nesanso menininkams būdingas kūrybinių siekių maksimalizmas, vientiso mitopoetinio antipasaulio, oponuojančio realiam, atradimas, stichinis savo kūrybinių galių ribotumo, žmogaus būties laikinumo ir tragizmo suvokimas, o kartu ir vidinis asmenybės prieštaravimas. Jis pirmiausia siejasi su intuityviu savo individualizmo, žmogaus kūrybinių siekių Visatos platybėse ribotumo, būties laikinumo ir tragizmo suvokimu. Antra vertus, iš giliausių lietuvių liaudiškos kultūros sluoksnių išaugusiam Repšiui būdingas pagoniškas panteizmas, pasaulio suvokimo poetiškumas, stiprus emocinis ryšys su Tėvynės istorija, jos kraštovaizdžiu, savita pasaulio vizija bei didžiai asmeninės kūrybos tendencijos.

Dailininkui nesvetimas susižavėjimas didžiųjų renesanso meistrų Leonardo, Mikelandželo, Dürerio universaliais siekiais, Boscho, Breigelio dėmesiu mažam, gyvenimo suluošintam žmogui, Rembrandto vaizdinių dramatiškumui. Jo neoklasicistinėje estetikoje savitai jungiasi M. K. Čiurlionio, viduramžių, gotikos, renesanso, baroko, manierizmo, tragiškojo modernizmo, ypač metafizinės tapybos (G. de Chirico) ir siurrealizmo (R. Magritte) estetinės nuostatos su tautinės dailės mokyklos ir naiviojo lietuvių liaudies meno poetika. Repšio „meno kelio“ ideologija persmelkta garsiai nedeklaruojamo patriotizmo, tautinės J. Vienožinskio išpuoselėtos Kauno meno mokyklos idėjų, archajinių mitinių senovės baltų kultūros sluoksnių ir savitai interpretuojamos Lietuvos kultūros istorijos vaizdinių. Galiausiai Repšys yra vienas ryškiausių mūsų dailės individualistų, kuris amžininkus stebina kūrybinės energijos ir įvairiapusio talento galia. Jis aktyviai reiškiasi

lakštinės, knygų, taikomosios grafikos, molbertinės tapybos, freskos, skulptūros, kamerinės skulptūros, reljefų, medalių kūrimo, piešinio, knygų iliustravimo, ekslibrisų ir kitose srityse.

Repšio saviraiškos universalumas, kaip ir Gedos atveju, tiesiogiai siejasi su potraukiu prie sinkretiškos pasaulėjautos ir visuminiu mitopoetiniu pasaulio suvokimu; jo galingoje vaizduotėje keistais pavidalais jungiasi erdvėje ir laike sunkiai suderinami dalykai; čia vyrauja ribas tarp skirtingų meno rūšių panaikinti universali meninė raiška. Niekas anksčiau mūsų dailės tradicijoje taip įtaigiai neperteikia *greitai tekančio* ir *sustabdyto sustingusio* laiko opozicijos, atveriančios baugios, nepažįstamos metafizinės anapusbės erdves. Laikas ir subjektyviai meninėje vaizduotėje suvokiamos jo metamorfozės greta viską persmelkiančios lietuviybės yra pagrindinės Repšio dailės temos, kurios skirtingais pavidalais sklaidžiasi jo įvairių kūrybinės evoliucijos tarpsnių darbuose.

Dailininkas aktyviai nesiveržia į kultūrinio gyvenimo avansceną, nedemonstruoja savo asmenybės ir kūrybos reikšmingumo, kaip dažnai elgiasi trokštantys pripažinimo, tačiau talento stokojuojantys menininkai. Būtent Repšys greta Gedos, Švėgždės, V. Kisarausko, V. Antanavičiaus, A. Kmieliausko, A. Cukermano, L. Katino, B. Kutavičiaus, O. Balakausko,

B. Radzevičiaus, M. Martinaičio, V. Luckaus, J. Jurašo, A. Vaitkaus, prie šių vardų pridurčiau ir Lietuvoje dirbusį unikalaus talento latvių pantomimos teatro režisierių M. Tenisoną, geriausiai atspindi mūsų vėluojančio „tragiškojo modernizmo“ adeptų kovą ginant autentiško meno principus. Jie yra tiesioginiai J. Vienožinskio, V. Mykolaičio-Putino, L. Truikio, J. Miltinio ir kitų tautinės mūsų kultūros stulpų pasėtu sėklų ir ilgai, atkakliai puoselėtų ūglių vaisiai. Tai pagrindinis *nesutraiškytas, sovietinei ideologijai oponuojantis mūsų meno raidos stuburkaulis*, kuris susieja gyvybingiausias tarpukario Lietuvos dvidešimtmečio ir pažangiausias dabartinio meno raidos tendencijas.

Iš tikrųjų Repšys yra angažuotas savo tautai ir jos istorijai dailininkas, kuris, vidujai jausdamas savo ryšį su dramatiškais tautos kultūros temomis, plėtoja tarpukario nepriklausomybės dvidešimtmečiu išsiskleidusias tautines Kauno meno mokyklos idėjas. Dailininko kūriniam būdingas iš giliausių archajinės lietuvių kultūros sluoksnių iškylantis mitopoetinis naratyvumas, elegiškumas, kai realūs gyvenimo vaizdiniai persmelkia istorinėmis legendomis, lyriškais tautosakos motyvais. Čia naratyvinių istorinių siužetų motyvai susipina su liaudiško žaismingumo kupiniais, o kartais ir niūrios dramatiškos melancholijos leitmotyvais.

ŽVILGSNIS Į INTELEKTUALINĘ BIOGRAFIJĄ IR SAVITOS KŪRYBOS SAMPRATOS TAPSMAS

Gvildenant Repšio intelektualinės biografijos peripetijas aiškėja, kad ji smarkiai skiria nuo daugybės vyresnės ir jo kartos dailininkų genetiniai ryšiai

su šeimoje puoselėtais amatininkų darbo įgūdžiais. Jo frazė – „buvau ketvirtos kartos šiaulietis iš tėvo pusės. Visi Repšiai iki tėvo buvo amatininkai“³ – daug

pasako apie šios tradicijos palikuonį. Iš čia plaukia dailininkui būdingas išprotėvių amatininkų perimtas „artimas regėjimas“ ir daugelio meno kūrinų detalių atlikimo neįtikėtinas kruopštumas. Jis nuolatos pabrėžia neatsiejamą autentiško meno ryšį su amatu, tikrų meistrytės paslapčių, konkrečios meno rūšies technologinių subtilybių, naudojamų medžiagų faktūrų, formalių struktūrų, jų meninės išraiškos priemonių, galimybių pažinimo ir techninio įvaldymo svarbą; aukštai vertina tikriems savo amato meistrams būdingą sugebėjimą preciziškai nuo pradžios iki pabaigos techniškai įgyvendinti užsibrėžtą sumanymą, net smulkiausias jo detales.

Gimtuosiuose Šiauliuose dar vaikystėje būsimam dailininkui pradeda skleistis vėlesnei kūrybai būdingos gyvenimiškos, pasaulėžiūrinės ir vertybinės nuostatos. „Mano vaikystėje, kuri šiandien atrodo tokia tolima, – prisimena jis, – liaudies papročiai dar buvo labai gyvi; viską mes darėm natūraliai, ne iš knygų. Mano gimtuose Šiauliuose, po karo su bombarduotuose, buvo visiška kaimo kultūra. Tada į miestą iš kaimų važiuo. Nežinau, kodėl taip dirbu; manau, kad kitaip negalėčiau. Tai mano tema.“⁴

Jo dailės pasaulio pažinimo ištakose yra Šiauliuose mokytojavęs dailininkas grafikas, kraštotyrininkas, vienas iš ekslibrisų pradininkų Lietuvoje Gerardas Bagdonavičius, daug šiauliečių atvedęs į dailės pasaulį. Tolesnis gyvenimo kelias vedė į tuometinę tautiškumo citadelę – elitinę Kauno dailės mokyklą (joje ir man teko mokytis, todėl asmenine bendravimo patirtimi su visais tais pačiais žmonėmis galiu patvirtinti Repšio vertinimą pagrįstumą). Per draugišką vyresnės kar-

tos mokytojų kolektyvą čia skleidėsi gyvybinga J. Vienožinskio išpuoselėtos Kauno meno mokyklos dvasia. Jo mokiniai ir prieškarinio inteligentai mokytojai, išsaugoję mokykloje sveiką bendravimo atmosferą, diegė mokiniams tautiškai orientuotos pasaulėžiūros ir reiklaus požiūrio į dailininko profesiją pagrindus.

Štai prisiminimų žiupsnelis, kuris vaizdžiai iliustruoja Repšio požiūrį į Kaune praleistas jaunystės dienas: „Valančiaus gatvėje seni gražūs namai, čia pat Rotušės aikštė, Perkūno namai, priešais gotikiniai rūmai, kuriuose buvo įsikūręs beprotnamis, dabar čia Kauno dailės akademija, Vaižganto namas, Vytauto bažnyčia, Maironio namai, Kunigų seminarija, Šv. Jurgio bažnyčia, pilis, galų gale Nemuno ir Neries santaka. [...] Čia buvo mūsų pasaulis. Visi Kauno stebuklai vienoje vietoje. [...] Čiurlionio muziejus – mūsų Luvras. Čiurlionis, tarpukario tapyba, grafika, skulptūra, liaudies menas. Karo muziejus taip pat mano vieta. Čia piešdavau man reikalingas archeologines iškasenas, šarvus, ginklus. Čia gulėjo „Lituanica“ su nulaužta Soldino pušim.“⁵

Šioje tautinės kultūros dvasia persmelktoje mokykloje svarbus buvo sąlytis su tiesioginiais mokytojais – grafike Elena Jakutyte, akvarelininku, Kajetono Sklėriaus mokiniu Česlovu Kontrimu, piešimo mokytoju Aleksandru Pancerovu ir praktikoms vadovavusiu Algirdu Lukštu. Grafiką studijavusiam Petruui didžiausią įtaką darė specialybės mokytoja Jakutytė, kuri išsamiai mokinius supažindino su įvairiomis grafikos technikomis. „Raižėm linoleumą, kūrėm ofortus, raižinius sausa adata. Išmokom spausdinti. Atvažiavę į Vilnių mes jau išmanėm visas grafikos gudrybes. Ji buvo puiki mokytoja ir pui-

kus žmogus. Ji iš tikro stengėsi mums padėti. Nešė iš namų knygas. Rodė tuo metu modernius japonų grafikos pavyzdžius. Kiek iš jos sužinojom, daugiau ir nebuvo įmanoma sužinoti. Nes bibliotekoj nieko nebuvo apie šiuolaikinį meną.“⁶ Vadinasi, iš Kauno dailės mokyklos Repšys išsinešė ne tik tvirtus savo profesijos pagrindus, išmoko pagrindines grafikos technikas, piešti, tapyti ir lieti akvareles iš natūros, tačiau ir išsiugdė sisteminio darbo įgūdžius, patriotizmo užtaisą, dėmesį lietuvių kultūros tradicijai, liaudies menui ir Lietuvos istorijai.

Vėliau Vilniaus dailės institute Repšys toliau gilino žinias grafikos srityje; gaivališka ir smalsi prigimtis skatino domėtis kitų vaizduojamosios dailės sričių meninės išraiškos galimybėmis. „Studijų metais, – prisipažįsta jis, – man autoritetais buvo trys dailininkai: Steponavičius, Gubavičius, Kisarauskas.“⁷ Vilniuje jaunuolis suranda draugų ir skinasi kelią į pripažinimą. Jis daug bendrauja su iš įvairių Lietuvos kampelių atvykusiais jaunais bendraminčiais kūrėjais ir kartu stengiasi „prisijaukinti“ ir lituanizuoti kitomis kalbomis kalbėjusią, po karo senųjų miesto gyventojų paliktą, ištuštėjusią istorinę Lietuvos sostinę su tokiais svarbiais lietuviui kiekviename žingsnyje regimais buvusios LDK didybės ženklais ir simboliais. Tačiau iš tikrųjų dailininko santykis su šiuo daugybę kultūrinių sluoksnių turinčiu kosmopolitiniu ir polikonfesiniu miestu yra sudėtingesnis, nei tai galėtų pasirodyti žvelgiant iš nūdienos pozicijų į jo gausybę Vilniaus grožį šlovinančių kūrinių.

Nepaisant regimo atlapaširdiškumo, bendravimo gausos, Repšys man asocijuojasi su neišvengiamo tragizmo lydimu

vienišiumi, kuris, atitrūkęs nuo realybės ir paskendęs savo svajų ar kūrybinių sumanymų pasaulyje, galynėjasi su lemtimi. Įgimto temperamento stumiamas jis klajoja gyvenimo ir senamiesčio gatvių labirintais tarsi vilkas savais gūdaus miško takais ir takeliais. Jis retai artimiau prisiriša prie kitų žmonių, nemėgsta miglotų svarstymų ir kvaziestetizmą imituojančių triukų, nes intuityviai jaučia tikrus dalykus.

Repšio estetika išsiskiria savitu požiūriu į menininką, jo kūrybos procesą ir jam įtaką darančius veiksnius. „Dažnai teigiama, – sako jis, – kad menas yra tiesos ieškojimas. Arba menininkas – piligrimas, klaidžiojantis labirinte, einantis Dievop.“⁸ Iš tikrųjų jo kūrybos kelias, besiskleidžiantis įvairiose dailės srityse ir neretai tolimomis viena kitai kryptimis, yra nuolatinis naujų autentiškos meninės saviraiškos kelių ieškojimas. Tarsi teoriškai grįsdamas savo estetinius principus, Repšys pabrėžia properšos, esančios tarp meninės tiesos ir gyvenimo tiesos, svarbą. „Meninė tiesa ir gyvenimo tiesa, – teigia jis, – ne visuomet sutampa.“⁹

Gvildendamas Repšio kūrybinį potencialą, pirmiausia išskirčiau iš gaivališkos prigimties išplaukiantį per kraštus besiliejančią kūrybinės energijos srautą, galingą vaizduotę, charakterio ekscentriškumą, reakcijų į išorinius dirgiklius ūmumą, nepaprastą darbštumą, užsispyrimą, puikią intuiciją, išorinio pasaulio įspūdžių siurbimą ir sugebėjimą juos diferencijuojant veiksmingai išnaudoti individualiai kūrybinei saviraiškai. Kita vertus, jam būdinga išskirtinė instinktyvi uoslė, leidžianti jausti mene tikrus dalykus, ir šis neklystantis jausmas yra nepaprastai svarbus jo kūrybinio poten-

cialo veiksnys. Aptartos savybės tiesiogiai siejasi su savo tautinio tapatumo suvokimu, prisirišimu prie gimtosios žemės, jos asmeniškai suvokiamos istorijos (tuo jis artimas Gedai ir Švėgždai). Kūryboje jis siekia maksimalaus saviraiš-

kos autentiškumo. Minėti dailininko kūrybinio potencialo ir charakterio ypatumai neišvengiamai „išnyra“ esminiuose kūrybinių meninės formos nelygumuose, paskirų stiliaus bruožų šiurkštume, darbų perkrovime detalėmis.

PLAČIŲ UŽMOJŲ SUMANYMŲ KŪRYBOS PROCESO YPATUMAI

Kaip minėta, Repšys yra reto įvairiapusiškumo, gaivališkos spontaniškos prigimties menininkas, kuris dažnai užsidega naujomis sužavėjusiomis idėjomis ir ilgam palieka neužbaigtus ne tokius reikšmingus sumanymus, prie kurių sugrįžta tik po įvairių pertraukų. Kūrybai yra gaivališkos stichijos sritis, kurią jis kartu suvokia ir kaip atkaklų sistemingą darbą, meninio sumanymo galimybių ir amato profesinių subtilybių visapusišką atskleidimą. Jo plačių užmojų koncepcijai svetimas dirbtinis meno rūšių atskyrimas; kūrybiniame arsenale čia susipina įvairių meno rūšių meninės raiškos priemonės. „Man, – prisipažįsta jis, – viskas buvo įdomu: padaryti reljefą, nutapyti paveikslą kiaušinio tempera ar išbandyti enkaustiką. Norint visa tai daryti, reikia kai ką žinoti.“¹⁰

Organiškausi harmoningos menų sąveikos rezultatai čia pasiekiami plačių užmojų monumentaliosios dailės darbuose, kuriuose derinamos skirtingų menų funkcionalios ir meninės raiškos galimybės. Pasinerdamas į daugybę meno rūšių apimančių meninių sumanymų įgyvendinimą, dailininkas nuolatos susiduria su skirtingomis medžiagomis, įvairiomis techninėmis jų įvaldymo problemomis ir išskylančių techninių sunkumų nesureikšmina, kadangi šioje srityje jis jaučiasi tarsi žuvis vandenyje. „Freska, – sako jis, –

susijusi su vienomis problemomis, medaliai – su kitomis. Tačiau negaliu pasakyti, kad visa tai yra labai komplikuoja. Technikos nereikėtų mistifikuoti.“¹¹

Kitas savitas Repšio monumentaliosios dailės bruožas susijęs su galingu mitopoetinės sąmonės įsiveržimu į Lietuvos dailę. Šioje srityje jis konkuruoja su taip pat išsiskiriančiu savo kūrybinėje nuostatuose preciziškumu, dokumentiškumu ir atsakingu požiūriu į savo kuriamų vaizdinių sistemas, tačiau kitokios intelektualinės prigimties meistras Arvydas Každailis. Jų žvilgsniai į senovės baltų ir Lietuvos kultūros istoriją bei jos traktavimas yra skirtingi. Každailio kuriamo ikirikščiškos pagoniškos baltų kultūros pasaulio vizija yra pirmiausia sutelkta į grafinės raiškos galimybes, ji lyriškesnė, nušviesta vyraujančios skaidrios apoloniškos dvasios, o Repšio kūryboje regimas baltų ir Lietuvos kultūros istorijos pasaulis yra dramatiškesnis, nuspalvintas tamsesnėmis dionisinėmis spalvomis. Būtent tai lemia kitus svarbius jo mitopoetinių kūrybinių bruožus – glaudų ryšį su į plastinės formos supaprastinimą ir šiurkštumą linkusio lietuvių liaudies meno, ypač medinės skulptūros, tradicija.

Ir galiausiai čia reikia paminėti ir Repšio intymų emocionalų santykį su savo kūrybos objektu, kuris įtaigiai per-

teikia emocines būsenas, susijusias su subjektyviai suvoktais mūsų kultūros priešistorijos vaizdais. Šis vitališkus kasdienio gyvenimo ritmus perteikiantis vaizdinių pasaulis yra persmelktas stiprių emocijų, susižavėjimo prieš akis atsiveriančio ikiistorinio pagoniško pasaulio pirmapradžiu gyvybingumu, natūralumu ir harmonija. „Visą pasaulį – pradžią ir pabaigą – suvėriau ant mitologijos siūlo. Jokio moksliško toje freskoje nėra. Nepaisiau, kad Žemaitijoje dominuoja vienokia spalva, o Dzūkijoje – kitokia... Nors laikiausi papročių tvarkos, bet paprotystė Lietuvoje vis tiek viena. Atrinkau kas svarbiausia.“¹²

Dėl Repšio universalių ambicijų ir polinkio į daugelį meno sričių apimančių plačių užmojų sumanymų įgyvendinimą dailininko kūryboje neretai regimas ilgas parengiamasis idėjų brandinimo, medžiagos rengimo, išpūdžių kaupimo tarpsnis, kurį baigiamojoje fazėje vainikuoja beveik pasąmoninis išsiliejimo procesas. Į savo kuriamus (grafinius, tapybinius, skulptūrinius ir pan.) vaizdinius jis žvelgia ne kaip į išbaigtus objektus, o kaip į šią konkrečią būties akimirką gimstančių, kūrėjo sąmonėje gyvų ir nuolatos besiskleidžiančių laike, dažnai alogišku, tarsi sapno būsenoje gimstančių vaizdinių srautą, kuris kūrybos procese netikėtai keičiasi, patiria įvairias koncepcijos transformacijas, kompozicinių sprendimų, atskirų detalių, formalaus plastinio stiliaus ir linijinio piešinio metamorfozes. Nuolatinis, vyraujančiai ekspresyviai lietuvių dailės tradicijai nebūdingas preciziškas detalių išbaigtumas, jų nuolatinis taisymas, koregavimas suvokiama kaip neatsiejama meninės kūrybos proceso dalis, todėl galutinis

darbo rezultatas čia gimsta tik šią konkrečią būties akimirką.

Kalbėdamas apie sudėtingiausio ir daugiausiai darbo pareikalavusio savo gyvenimo kūrybinio projekto freskos „Metų laikai“ sukūrimą, jis atvirai prisipažįsta: „Nežinau, kodėl taip dirbu; manau, kad kitaip negalėčiau. Tai mano tema. Idėja esanti mano ankstesniuose darbuose, liko ir freskoje, tik tobulėjo, keitėsi jos išraiška. Scenos, pasirodžiusios ne tokios reikšmingos, atkrito. Daugelį vaizdinių reikėjo tiesiog perkošti pro sąmonę: niekada negali darbo sugalvoti iki galo; kartais jis pats save ima naikinti.“¹³

Daugelis svarbiausių Repšio novatoriškų kūrinių siejasi su atsisukimu į neoklasicizmo estetiką, viduramžių, renesanso, baroko, manierizmo epochų, modernistinio Vakarų meno tradicijas, jų įdėmiu studijavimu ir šiuolaikišku jų pritaikymu Vilniaus senosios architektūros aplinkoje. „Žinoma, aš „draugauju“ su senaisiais menininkais. Tačiau savo darbuose nesiekiu jų techninio atlikimo lygio, – sako dailininkas, – kitokie mano siužetai. Man jų menas svarbus kaip tam tikra kalba. Juk lemia ne tai, kiek menininkas susiliečia su kokia kryptim ar srove, o kiek kūrinyje atpažįsti individą, randi individualią nuotaiką, požiūrį, tikslus.“¹⁴

Vienas svarbiausių Repšio įnašų į moderniosios Lietuvos dailės istoriją siejasi su aštuntajame dešimtmetyje viešose erdvėse sukurtais etapiniais kūriniais, liudijančiais neeilinio talento atsiradimą Lietuvos dailės padangėje. Tai pirmiausia Vilniaus knygyno „Versmė“ eksterjeras ir interjeras (1973–1978), kurio idėjinė šerdis yra tempera medyje nutapytas pano „Atvaizdai pilies fone“ (1974) ir freskų ansamblis „Metų laikai“ (1974–

1985) Vilniaus universiteto Litanistikos centre. Šiuos kūrinius sieja sugrįžimas prie praeities kultūros istorijos ir vaizduotės išsiveržimas iš įprastinės logikos rėmų, alternatyvus realiam pasauliui, priešastinius principus ignoruojantis vaizduojamųjų objektų ryšių konstravimo principas ir platus pasitelkimas įvairių epochų ir meno tradicijų stiliaus elementų, simbolių. Iš čia kyla tiesiog neįtikėtinas Repšio monumentaliosios dailės meninės išraiškos priemonių arsenalo turtingumas. Papildydamos viena kitą, jos padeda kūrėjui spręsti sudėtingų, kelių meno rūšių sandūroje esančių projektų keliamus reikalavimus.

Praktiškai įgyvendinant šiuos du reikšmingiausius sumanymus, ypatingą svarbą įgauna asociatyvinio ir metaforinio mąstymo kuriamos vaizdinių sistemos, kurios išsilieja į mitopoetinį pasaulio suvokimą ir netikėtus siužetinių linijų plėtotės posūkius. Suvokėjo žvilgsniui judant Repšio naratyvinių pasakojimų pėdsakais, atsiveria vis nauji, neretai alogiški keistai sugretinamų vaizdinių pavidalai. Toks G. De Chirico metafizinei ir R. Magritte'o surrealistinei estetikai būdingas tarsi sapno mįslingomis asociacijomis prisodrintas meninių vaizdinių tėkmės konstravimo principas ir su juo susijusios meninės kūrybos proceso strategijos iš dailininko reikalauja ilgo parengiamojo darbo, daugybės eksperimentų, ieškojimų, nuolatinės sudėtingų kompozicinių sprendimų kaitos, patikslinimų, grįžimų prie anksčiau gyvavusių sprendimų kritinės revizijos. Tai verčia įgyvendinant plačių užmojų sumanymus darbuotis ne vienerius metus ir daug kartų perdarinėti atskirus, keistais asociatyviais ryšiais susijusius kompozicijos elemen-

tus, jų detales siekiant kuriamos neįprastos vaizdinių sistemos vientisumo.

Šie dailininko, tarsi kompozitoriaus, sugebėjimai harmoningai susieti daugybę sudėtingų įvaizdžių, simbolių, metaforų ir kitų vizualios kompozicijos elementų, sukurtų įvairiomis technikomis ir skirtingomis medžiagomis, visa jėga išsiskleidžia „Vermės“ knygyno interjero ir pagrindinių kompozicinių akcentų harmoningame ir funkcionaliame sprendime. Čia derinami tapybos, grafikos, metalo plastikos, ant sienų patalpintų medalių, kamerinės grafikos, trijų baroko stiliaus auksuotų reljefų, dekoratyvinės skulptūros elementai. „Virš durų – sako Repšys, – esanti niša prašėsi užpildoma. Tuomet padariau ovalo formos skydą, kuriame patalpinau Pegasą. Jį rėmino dvi poezijos mūzos ir Homero galva. Amūriukai buvo reikalingi kaip kompoziciniai jungiamieji elementai. Tarp langų sukūriau kronšteiną su Mažvydo knyga. Virš knygos grifonas, ant kurio sėdi mūza su lyra. Knygos raidės, lyra ir ornamentai paauksuoti. [...] Norėjau, kad įėjęs nesijaustum esąs valdiškoj erdvėj. Bandžiau suteikti patalpai jaukumo. Dešinėje pusėje stovėjo lentynos su knygom, tad savo darbus išdėščiau kairėje. Nišose patalpinau du savo tapybos darbus, o nišutėje kampe – skulptūrą.“¹⁵

Visų šių sudėtingų elementų funkcionalus išdėstymas ir harmoningas derinimas atskleidžia neeilinius dailininko sugebėjimus kompleksiskai mąstyti ir regėti visumą. Pagrindinis šio subtiliai, iki smulkiausių detalių apgalvoto interjero prasminis akcentas yra kiaušinio tempera efektinga tapybos maniera sukurta programinis paveikslas „Atvaizdai Pilies fone“, vaizduojantis tris figūras. Jų modeliais buvo pats dailininkas,

jo žmona ir vyresnysis sūnus Algirdas, o greta jų – didžios simbolinės prasmės kupini žirgas ir gaidys.

Šis neoklasicistinis, vidine harmonija dvelkiantis kūrinys su renesansinio, barokinio ir manieristinio stiliaus elementais, Vilniaus Aukštąją ir Žemutinę pilis fone vaizduojantis pano liudija savito, poetiško, daugybės metaforų prisodrinto Repšio kūrybos individualaus stiliaus tapsmą. Jame taip pat regimi metafizinės ir surrealistinės estetikos elementai; *paveikslas dvelkia slėpininga sustabdyto laiko ir nerealia melancholijos ir susvetimėjimo atmosfera*. Čia į vientisą visumą, remiantis asociatyvaus alogiško mąstymo principais, sujungiamos istorinės aliuzijos, aukštajam renesansui, manierizmui būdingos klasikinės vaizdinių sistemos, urbanistinės tapybos, peizažo ir modernistinei tapybai būdingi keistai derinami tikrovės, žmonių ir gyvūnų vaizdavimo principai. Paveikslas skleidžia slėpiningą sustabdyto laiko ir vaizduojamų sustingusių figūrų susvetimėjimo atmosferą, kurioje išsitrina ribos tarp realaus ir ne-

pažįstamo baugaus, slėpiningų metafizinių prasmų prisodrinto pasaulio.

Meistriškai valdydamas dekoratyviosios tapybos principus ir išnaudodamas įvairių epochų meninių stilių suformuotas meninės išraiškos galimybes, Repšys šiame pano į metaforiškų vaizdinių kalbą savitai transformuoja savo energetiką ir sukuria savitą neoklasicizmo stiliaus su modernizuoto manierizmo ir metafizinės tapybos elementais istorinės temos interpretacijos viziją. Iš čia kyla nekvestionuojamas jo „Atvaizdai pilies fone“ poetikos autentiškumas. Virtuoziskai valdoma ekspresyvi ir energinga linija, jautrus grafinis piešinys yra jo tapybinių vaizdinių visumą sistemiškai organizuojantis ir pagrindinis struktūrinis konstruktyvus elementas, kuris suvokiamas kaip jo menų sistemos šerdis. Neabejotina sėkmė įgyvendinant šį sudėtingą sumanymą paskatina jauną, į brandos tarpsnį įžengusį dailininką imtis dar sudėtingesnio sumanymo – freskos „Metų laikai“, lubų tapybai labai sudėtingoje Vilniaus universiteto Filogijos fakulteto erdvėje.

FRESKA „METŲ LAIKAI“ IR DIDYSIS MITINIS BŪTIES RATAS

Freskos, kuriomis Repšys dekoruoja Vilniaus viešosios erdvės interjerus, yra vieni iškiliausių mūsų vaizduojamojo meno laimėjimų. Jos atskleidžia dailininko sinkretiškos mitinės pasaulėjautos savitumą. Čia dailininkas ilgam pasineria į senovės baltų papročių, apeigų, kasdienio žmonių gyvenimo rekonstruotą pasaulį, perteiktą virtuozišku daugybės siužetinių motyvų derinimu ir sudėtingiausių detalių išbaigtumu. Žvelgiant į analizuojamos freskos „Metų laikai“ visumą, pirmiausia suvokėją glumina šių vizijų vitališkumas,

neįtikėtina gausybė personažų, dramatiškos kolizijų, siužetinių pasakojimo linijų įvairovė, kuri pradžioje užgožia sumanymo visumos ir pagrindinių kompozicijos uždavinių įgyvendinimo nuoseklumą. Freskoje susiduriame su Vakarų romantiškajai dalei būdingu naratyvinių siužetų plėtote, kuri reikalauja nuosekliai eiti nuo vienos vaizdinių sistemos prie kitos, įsijausti bei nuosekliai „skaityti“ ir šifruoti sudėtingą vizualinių simbolių kalbą.

Aptardamas savo garsiųjų freskų atsiradimo ištakas Repšys sako, kad šios fres-

kos yra visai natūralus dar Kauno dailės mokykloje užsimezgsių L. Jucevičiaus, S. Daukanto knygų studijų, vėliau N. Vėliaus, M. Gimbutienės, A. J. Greimo, V. Ivanovo, V. Toporovo senovės baltų mitologijos tyrinėjimų tęsinys. Pagrindinis šių baltų pasaulio vizijų įkvėpimo šaltinis yra minėti istoriniai ir literatūriniai tekstai, kuriuose pasisemtų idėjų vaizdinis įkūnijimas reikalauja adekvачios plastinės kalbos. Pats „Metų laikų“ užmojų platumas paakina dailininką sugrįžti prie Vakarų viduramžių, renesanso, baroko, manierizmo, modernistinės dailės tradicijų ir pastūmėja studijuoti seniai jį dominusių didžiųjų šių epochų tapybos meistrų kūrybos principus, plastikos, technikos ir kompozicijos subtilybes. Persisėmęs savo pirmtakų užmojais dailininkas kuria visiškai originalią išnykusios baltų kultūros pasaulio viziją, kūrėjo asmenybės, jo pasaulėjautos antspaudu ženklintus išraiškingo stiliaus monumentalius kūrinius. Žvelgiant į šios freskos sumanymo įgyvendinimo procesą, žavi Repšio kūrybinės dvasios polėkių maksimalizmas, meninės saviraiškos universalumas, ribų tarp skirtingų meno rūšių nepaisymas.

Iš tikrųjų rami, subalansuota, kamerinė anksčiau vyravusi monumentaliosios lietuvių dailės tradicija gaivališka būties srautą perteikiančiuose „Metų laikuose“ išjudinama iš pamatų ir įsukama į mitinio pasaulio būties verpetą. Siekiant geriau suvokti Repšio kuriamo archajiško pasaulio gelminius sluoksnius, pirmiausia reikia suprasti pamatinius freskos koncepcijos konstravimo principus ir tik po to aiškintis, kas slypi po mįslingų archajiškų simbolių, ženklų sistemos, žmo-

nių, gyvūnų vaizdinių ir augalinių linijų išorinėmis struktūromis.

Sprendžiant sudėtingas kompozicines įvairių temų ir potemių plėtojimo problemas, atskiros, su daugybe filosofinių poteksčių archajiškų mitinių vaizdinių sistemos, čia pajungiamos gaivališkos dailininko valios diktatui. Jam svarbu autentiškai *vientisu* vaizdu rekonstruoti ikiistorinės senovės baltų kultūros gyvenamosios epochos, paremtos gausiais šaltiniais, žmonių pasaulėvaizdį. Tačiau tai nenustumia į antrą planą vaizduojamajai dailei ne mažiau svarbių pagalbinių plastinių formos ir kitų meninės išraiškos problemų. Aptariamoje freskoje regime daugybę naratyvinių principu eksponuojamų senovės baltų gyvenimo epizodų, susietų į vientisą mitinio pasaulėvaizdžio sistemą. Siekiant autentiškai perteikti praeitį, čia pasitelkiama viduramžių romaninei dailei artima žmonių figūrų vaizdavimo ir epizodų plėtojimo laike sistema, sąmoningai panaudojant archaizuotos schemiškos piešinio manieros teikiamas meninės raiškos galimybes.

Vadinasi, su pagrindiniu sumanymu susijęs baltų pasaulėžiūrinės sistemos autentiško perteikimo sureikšminimas čia neveda prie *idėjos* ir *formos* konflikto – tarp jų freskoje nusistovi organiška jungtis. Tradiciniai romaniškos, renesansinės dailės kanonai freskoje drąsiai ir kūrybiškai permaštomai, žmonių figūrų vaizdavimo principai įgauna viduramžių dailei būdingų bruožų. Taisyklingą renesansinę, į harmoningo žmogaus kūno grožio aukštinimą nukreiptą objektyvistinę žmonių figūrų vaizdavimo manierą, siekiant maksimalaus stiliaus natūralu-

mo ir paprastumo, keičia viduramžių dailei būdingas žmogaus vaizdinio ir meninės išraiškos priemonių asketiškumas ir metafizinei tapybai bei surrealizmui būdingas metaforiškos minties išsi-
veržimas už įprastinės logikos ribų.

Senovės baltų mitinės pasaulėjautos ir kasdienio žmonių gyvenimo interpretavimas čia įgauna sustingusių laike ir keičiančių vieną kitą epizodų pavidalus, kurie tiesiogiai siejasi su savo individualios mitopoetinės pasaulio vizijos bei jos plastinės saviraiškos demonstratyviu išryškinimu. Šios subjektyvus, sąlygiško, poetinio prado reikšmę išryškinančios Repšio estetiškos nuostatos vaizduoti baltų priešistorės mitinių vaizdinių pasaulį dvasiškai artimos pagoniškoms Gedos ir Kutavičiaus estetinėms nuostatomis – jų orientacijai į kultūros, žodžio, muzikinio garso archajines gelmes.

Repšio rekonstruojami senovės baltų kultūros pasaulio vaizdiniai yra prisodrinti praeities ir dabarties laiko dimensijų skirtingumą pabrėžiančiais archajiškais pagoniškais simboliais ir ženklais, kurie stilistinių formų įvairove išsiskiriančioje postmodernios kultūros aplinkoje įgauna naujas metaforiškas filosofines potekstes. Iš tikrųjų šis su giliausių pirmapradžių archainių baltų kultūros sluoksnių rekonstrukcija ir mįslingomis asociacijomis susijęs kūrinys, jo harmonija dvelkiančios vaizdinių sistemos yra persmelktos neįveikiamos skirties tarp chaotiškos „sąmonės skilimą“ atspindinčios dabarties ir meninės vaizduotės kuriamos vientisos praeities pasaulio vizijos. Šiame amžinas žmogaus būties problemas gvildenančiame kūrinyje siekiant įtikinamai perteikti senovės baltų pasau-

lėžiūrą, pasitelkiama įvairi istoriniuose šaltiniuose išlikusi medžiaga, naujaisi baltistikos tyrinėjimų laimėjimai, kurie įvelkami į estetiniu požiūriu įtaigias mitinei sąmonei būdingas, asociacijų principais paremtas vaizdinių sistemas.

Kalbėdamas apie „Metų laikų“ kūrimo koncepciją, Repšys aiškina, kad „kolona“ jo kuriamo pasaulio vizijoje atliko savotiško mitinio pasaulio medžio funkciją, jungė žemės ir dangaus erdves, taip pat dalijo kuriamą vientisą pirmapradės harmonijos kupiną pasaulį į skirtingas pasaulio dalis. „Kolona šioje patalpoje yra svarbiausias elementas, ji laiko visą skliautą. Jeigu ją nupjautum, įsivaizduokite, jog griūtų visas pasaulis. Visa, kas čia nupiešta. Norėjau pavaizduoti žmones, kurie gyveno šioje žemėje, atskleisti jų pasaulėvaizdį, jų mintis, parodyti kaip jie vertino įvairius reiškinius, kokius darbus dirbo skirtingais metų laikais, kaip žiūrėjo į Saulę, į Žemę, į aplinkos daiktus, patys į save. Norėjau atkurti pasaulio modelį, kaip aš jį suprantu.“¹⁶

Patalpa, kurioje dailininkas tapo freską, yra žema. Tad siekdamas sukurti didesnės paskliautės erdvės iliuziją, Repšys išmoningai pasitelkia islamiškoje dailėje ir Vakarų viduramžių iliuminacijose pamėgtą dangaus vaizdavimą intensyvia mėlyna spalva. Ši, sukurdama didesnės nei tikrovėje erdvės iliuziją, išplečia vaizduotės pasaulio ribas ir suteikia senovės baltų pasaulio vizijai ypatingą gelmės dimensiją.

Kalbėdamas apie savo sprendimą vaizduoti žmones be drabužių, dailininkas prisipažįsta, kad neturėjo autentiškos išlikusios medžiagos ir pavyzdžių, o kita vertus, jam „rūpėjo parodyti žmo-

gų esant tarp gamtos ir kultūros.¹⁷ Freskoje šio sumanymo sėkmingas praktinis įgyvendinimas tarsi pabrėžia vaizduojamų siužetų ir apeigų pirmapradiškumą, jų ryšį su archaisiais kolektyvinės pašamonės vaizdiniais. Kita vertus, sumaniai panaudodamas valingos kontūrinės linijos ir schemiško piešinio teikiamas meninės raiškos galimybes, dailininkas sąmoningai archaizuoja kuriamas vaizdinių sistemas. Jis išradingai pasitelkia įvairius kompozicinius žmogaus ir gyvūnų grupių vaizdavimo sprendimus, pabrėžia jų siluetų muzikalumą ir ritminį žaismą. Nuolatos keisdamas žiūros kampa, kartodamas ir varijuodamas įvairių žmonių grupių siužetais, Repšys nuosekliai plėtoja savo naratyvinius kasdienio senovės baltų gyvenimo siužetus, efektingai išnaudoja išraiškingus kūnų judesius, kurie atskleidžia jo dekoratyvaus stilizuoto piešinio įvaldymo meistriskumą.

Repšio freskoje vyraujantis „artimas regėjimas“ apnuogina jo, kaip ir daugelio lietuvių dailininkų, kūrybai būdingas tendencijas perkrauti detalėmis. Jos tiesiogiai siejasi su beveik patologiška tuštumos, neužpildytos erdvės baime ir tuštumos emocinio poveikio galios nepakankamu įvertinimu. Išskyrus ryškios mėlynos spalvos dangų, mėlyna spalva nutapytus skliautus, freskoje nėra ryškių spalvų. Čia viešpatauja prislopinta šilta, rusva, jauki, paguodžianti ir globojanti žemės spalva, puikiai tinkanti patalpos interjero erdvei. Dailininkas, pasitelkdamas asketiškas spalvas, lakonišką piešinį ir savitą laiko sampratą, siekia minimaliausiomis meninės išraiškos priemonė-

mis atskleisti savo talentą. Čia nieko neįmanoma imituoti, todėl kūrėjas meistriškai įveda žiūrovą į savo kuriamą alternatyvų tikrovei vientisumu ir harmonija alsuojantį mitopoetinį pasaulį, rodo, kaip šią konkrečią būties akimirką skleidžiasi archajinis senovės baltų gyvenimas.

Universali pasaulio ir istorijos vizija, susijusi su sinkretiška mitine sąmone, čia į vientisą meninių vaizdinių sistemą susieja tikrovėje tarsi visai nesuderinamus dalykus: lakios vaizduotės polėkius, mitą, epą, istoriją, praeitį, dabartį ir ateitį. Viskas, idealūs ir realūs, mitiniai ir pabrėžtinai realūs gyvenimiški personažai, gyvūnai, augalai Repšio kuriamoje Visatos ir būties srauto istorijoje jungiasi į vientisą sistemą. Šis amžinojo gyvybės būties rato judėjimas yra pagrindinis jo freskų vaizdinius sistemiskai organizuojantis leitmotyvas, sutelkiantis į vientisą sistemą įvairias būties figūras ir su jomis susijusių įvaizdžių grupes.

Aukodamas anatomicinį tikslumą ir siekdamas maksimalaus meninės išraiškos autentiškumo, Repšys savo žmonių figūras, įvairius mitinius ir realius gyvus padarus stengiasi kuo organiškiau įpiešti į gyvybės srauto ratą ar į gyvybės medžio simbolines struktūras. „Meninė išraiška – pagrindinis dalykas. Jei žmonės jos neranda mano darbuose, tai man bankrotas.“¹⁸ Dailininkas iš tikrųjų savo freskoje „Metų laikai“, pasitelkdamas virtuozinę meistriskumą ir lakoniškas meninės išraiškos priemones, įtaigiai perteikia senovės baltų pagonišką pasaulėjautą, jų gyvenimo būdą per žmogaus santykius su tais supančios gamtos elementais, su kuriais jis yra suaugęs.

UŽSKLANDA

Glaustai aptarę Repšio mitopoetinės kūrybos ištakas pirmiausia galime konstatuoti, kad jo pasaulėjautoje ir kūryboje atsispindi ankstesnių šeimos amatininkų kartų patirtis, gyvenimo būdas, studijų metais įskiepytos tautinės nuostatos ir vėliau išryškėję intelektualiniai ieškojimai, kurie įtakoja kūrybos savitumą. Kita vertus, Repšys, kaip ir Geda, Kutavičius, yra stebėtino imlumo ir gyvybingumo menininkas, kuris savo kūrinuose jautriai reaguoja į kultūrinės aplinkos pokyčius vėlyvuju sovietmečiu. Jo mitopoetinės dailės įnašas į Lietuvos dailę yra ne tik daug kuo panašus į Gedos paliktą režį mūsų poezijos istorijoje, tačiau panašios ir sunkiai tramdomos šių kūrėjų asmenybės. Ir galiausiai, dvasinį jų artimumą atspindi nonkonformistinė pilietinė pozicija, gilėjantis sąlytis su savo tautos kultūra, jos istorija. Todėl, išoriškai žvelgiant, atrodytų, netikėti „persijungimai“ į įvairias su baltų mitologija, pagonybe, Lietuvos kultūros istorija susijusias kūrybinės raiškos sritis, o jie, žinant apie jų interesus, bendravimo aplinką, kūrybinį potencialą, yra visiškai natūralūs ir logiški.

Vadinasi, iš savo prosenelių paveldėto mentaliteto gelmėse Repšys yra patriarchalinės, su stipriais lietuviškos pagonybės rudimentais kultūros tradicijos atstovas. Šis ryšys su gyvybinga lietuvių kultūros ir amatų tradicija visose jo pasaulėjautos ir kūrybos srityse yra vyraujantis. Iš čia kyla Repšio kūrybai ir meninei raiškai būdingas ne tik regimas vizualinis, tačiau rankomis ir kitomis juoslėmis apčiuopiamas medžiagiškas, glaudžiai susijęs su faktūromis, piešinių, struktūromis, modeliuojamos, transformuojamos medžiagiškos liaudies kultūros sluoksnis. Tarp reikšmingiausių Repšio laimėjimų mitopoetinės kūrybos srityje pirmiausia minėtini pano „Atvaizdai pilies fone“ ir freska „Metų laikai“. Šie darbai, pareikalavę didžiulio parengiamojo medžiagos rinkimo, mitologijos ir istorijos pažinimo, koncepcijos kūrimo ir eskizų parengimo darbo, parodė pasiryžusio įgyvendinti tokius ambicingus sumanymus kūrėjo mastelį ir atskleidžia jo ypatingą, daugybę skirtingų komponentų sugebančio susieti į vientisą sistemą monumentalisto ir nagingo savo srities meistro talentą.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ *Piešimas buvo tarsi durys*. Petrą Repšį kalbina Aurimas Švedas. Vilnius: Aidai, 2013, p. 99.
- ² Ten pat, p. 79.
- ³ *72 lietuvių dailininkai – apie dailę*. Sud. A. Andriuškevičius. Vilnius: VDA leidykla, 1998, p. 223.
- ⁴ Tomas Sakalauskas, *Missa Vilnensis: Susitikimas su Vilniaus kūrėjais*. Vilnius: Baltos lankos, 2008, p. 281.
- ⁵ *Piešimas buvo tarsi durys*, p. 32.
- ⁶ Ten pat, p. 32–33.
- ⁷ Ten pat, p. 48.
- ⁸ Ten pat, p. 154.
- ⁹ Ten pat.

- ¹⁰ Ten pat, p. 143.
- ¹¹ Ten pat.
- ¹² *Petras Repšys*. Albumas. Sud. L. Kanopkienė, E. Karpavičius. Vilnius: Kultūros barai, 2006, p. 11.
- ¹³ Tomas Sakalauskas, *Missa Vilnensis: Susitikimas su Vilniaus kūrėjais*, p. 280.
- ¹⁴ *72 lietuvių dailininkai – apie dailę*, p. 226.
- ¹⁵ *Piešimas buvo tarsi durys*, p. 162.
- ¹⁶ Tomas Sakalauskas, *Missa Vilnensis: Susitikimas su Vilniaus kūrėjais*, p. 280.
- ¹⁷ Ten pat, p. 281.
- ¹⁸ *Piešimas buvo tarsi durys*, p. 154.